
ÖZBEKİSTAN'DA YENİ DÖNEM - PROF. DR. ALAEDDİN YALÇINKAYA

07.09.2016

Prof. Dr. Alaeddin Yalçinkaya

Oncevatan, 6 Eylül 2016

Önceki yazımızda Türkistan Aksakalları Kerimov ve Nazarbayevden Beklenen Son Görev başlığıyla Aral Gölünün kurtarılmasını talep ettik. Ancak yazımızın yayınlanmasından bir kaç gün sonra İslam Kerimov, beyin kanaması ile hastaneye kaldırıldı ve birkaç gün sonra vefat etti. 3 Eylül Cumartesi günü Semerkantta Tilla Kari Camiinde kılınan cenaze namazından sonra Şahi Zinde Mezarlığına defnedildi. Kardeş Özbekistan halkının başı sağolsun.

Nüfus ve milli gelir bakımından Türk cumhuriyetlerinin en büyüğü olan Özbekistan coğrafi olarak da merkezde bulunmaktadır. Bu durum daha Sovyetler Birliği dağılmadan Özbekistanın başına geçen ve 27 yıldır ülkeyi yöneten Kerimovun vefatının bölge ve uluslararası politika açısından önemini artırmaktadır. Dolayısıyla Özbekistanın iç ve dış politika tercihlerinin bölge politikaları açısından belirleyici rolü söz konusudur.

Bu gerçeklere karşın kardeş cumhuriyetteki yeni yönetimin başında kimin olacağı pek heyecana yol açmıyor. Dünya medyasında da bu konuya yeterli ilgi gösterilmediğini görmekteyim. Belki de ülkenin başına kim gelirse gelsin temel politikalar değişmez, zira yönetimde belirli bir istikrar yerleşmiştir, denebilir. Bu açıdan bakıldığında yönetim değişikliğinin yeterince ilgi görmemesi, yönetimde istikrar gerekçesiyle olumlu bir durum olarak kabul edilebilir.

Kerimovun hastaneye kaldırılması, vefat haberleri çerçevesinde spekülasyonlar ve nihayet vefatının kesinleşmesi ile ertesi günü defnedileceğinin duyurulması, sanki beklenmeyen bir durumdu. Belki de uluslararası gündemin yoğunluğu yüzünden yeterli ilgi gösterilmediği düşünülebilir. Nitekim törene Türkiyeden başbakan yardımcısı seviyesinde katılım pek hoş olmamıştır. G-20 zirvesi sebebiyle Cumhurbaşkanı'nın katılmaması normal karşılanabilir, ancak hiç değilse başbakanın bu en önemli Türk cumhuriyetinin çeyrek asırlık Cumhurbaşkanı'nın cenazesinde bulunması arzu edilirdi. Nitekim bütün yoğunluğuna rağmen Rusya Başbakanı törene katılmış ve taziye mesajları ile fotoğrafları, dünya medyasının ilk haberleri arasında yer almıştır. Bana göre Özbekistanda bundan sonra kimin yönetimin başına geçeceği ve temel politikaların ne olacağı konusunda Rusyanın belirleyici etkisi bu manzara ile ortaya konmuş oldu. Öte yandan törene Özbekistanın komşuları Türkmenistan, Tacikistan ve Afganistan cumhurbaşkanları katılmıştır. Kazakistan Cumhurbaşkanı da G-20 zirvesinde olduğundan katılamamıştır. Bu fotoğrafta Kırgızistan Cumhurbaşkanı'nın yer almamasının sınır bölgelerindeki sorunlar yüzünden yaşanan gerginliğe bağlıyorum.

Cenaze merasimini organize eden, koltuğu devralır geleneği dikkate alındığında yıllardan beri

Kerimovun başbakanlığını yapan Şevket Mirziyoyevin yeni başkan olacağı kuvvetle muhtemel. Öte yandan ülkenin Ulusal Güvenlik Servisi Şefi Rüstem Inoyatovun da ismi de başkan adayları arasından geçmektedir. Ülkenin belki de zorunlu güvenlikçi politikaları dikkate alındığında bu ihtimal güçlenmektedir. Diğer bir ihtimal ise Başbakan Yardımcısı Rüstem Azimov. Mevcut anayasaya göre ise devlet başkanının ölümü halinde üç ay süreyle ülkeyi Meclis Başkanı yönetir. Bununla beraber, meclis başkanının ismi adaylar arasında henüz geçmemektedir.

Kerimovun büyük kızı Gülnara Kerimovaya yıllarca babasının halefi olarak bakıldı. Modacı ve modelist olarak yarı çıplak fotoğraflarına babasının kızdığı söylenir. Devlet işlerine müdahalesi, aile fertleri hakkındaki spekülasyonları yüzünden babası ile arasındaki iplerin koptuğu bilinmektedir. Ve yıllardır göz hapsindedir. Öyle ki taziye törenlerinde dahi adı geçmemektedir. Bir dönem diğer halef olarak bakılan küçük kızı Lola Kerimova-Tillyaeva ise cenaze töreninde öncelikle taziyeleri kabul edenlerden. Lola veya eşi de başkan adayları arasında sayılmaktadır. Bütün bunların yanında Özbekistan siyasetinde Taşkent-Semerkant uzlaşması da söz konusudur. Başkent Taşkent olduğu halde Kerimovun Semerkantta defnedildiğini hatırlatalım.

Bütün bu ihtimaller veya dengeler içinde yukarıda belirtildiği üzere Rusyanın etkisinin önemli olacağını tahmin ediyorum. Bilindiği gibi bir dönem Kerimov GUAMı GUUAM haline getirerek ABD yanlısı kulübü tercih etmişti. Ancak renkli devrimlerde ABDnin rolü gibi gelişmeler sonrasında ABD yanlısı bu örgütten çıkmış ve adım adım başta ŞİÖ olmak üzere Rusyanın ağırlıklı olduğu ekonomik ve askeri oluşumlarla temaslarını sürdürmüştür.

İnsan hakları ve demokrasi konusunda eleştirilere muhatap olan Kerimov döneminden bir kesit: 15 Temmuz darbe girişiminden sonra Türkiyede FETÖ bünyesindeki eğitim kurumları kapatılmıştır. Özbekistanda ise söz konusu eğitim kurumları elemanları görüntüsüyle CIA ajanlarının görev yaptığı ileri sürülerek daha 2012de bunların kapatılmasına başlanmıştır. Diğer Türk cumhuriyetlerinde olduğu gibi Özbekistanda da İran ve Suudi Arabistan kaynaklı hareketlerin rekabeti ve siyasi faaliyetleri yüzünden dini konularda kısıtlamalar getirilmiş, örneğin gençlerin veya kamu görevlilerin camilere girişleri sınırlandırılmıştır.

Türkmenistanın bağımsızlık ilanıyla bir bakıma kurucu devlet başkanı Türkmenbaşının vefatından sonra yeni yönetim onun bir takım izlerini silmekle ize başlamıştı. Bununla beraber örneğin Türkmenistanın sürekli tarafsızlık politikası sürdürülmektedir. Ancak Türkmenbaşı sonrasında Rusyaya daha fazla yaklaşılmıştır. Kırgızistan ise bütün iç çatışmalar ve dış müdahalelere rağmen düşe kalka da olsa demokratik kuralları sürdürebilmekte, yönetim seçimlerle el değiştirmektedir. Kerimovun çeyrek asır boyunca istikrar öncelikli politikalarıyla kurumların yerleştiği, güvenlik sorunlarının çözüldüğü Özbekistanın yeni dönemde demokratik uygulamalar ile hak ve özgürlüklere öncelik verebileceği bir döneme girdiğini tahmin ediyoruz. Yeni yönetime şimdiden başarılar dilerken Türkiyenin tasada ve sevinçte daha fazla kardeş cumhuriyetlerin yanında yer almasını bekliyoruz.